Poštarina plaćena u gotovom

KOŽARSKI VJESNIK

GLASILO
ZAJEDNICE ZA KOŽU

GOD. I. STUDENI 1941. BROJ 4.

25416

KOŽARSKI VJESNIK

SLUŽBENO GLASILO ZAJEDNICE ZA KOŽU

IZLAZI KAO MJESEČNIK

Uredničtvo i uprava: Zagreb, Jelačićev trg 12, brzoglas 24-477, čekovni račun kod Poštanske štedionice br. 49.061, naslov: Zajednica za kožu, kožarski vjesnik, uprava - Zagreb. — **Godišnja predplata Kn 100.—.** — Može se platiti i obročno. — Pojedini broj stoji Kn 10.—. **Cijena oglasa: cijela stranica Kn 1000.—, pol stranice Kn 600.—, četvrt stranice Kn 300.—.**

Urednički odbor: Ing. Franjo Vedriš, ing. Josip Petrović i dr. Franjo Vidović

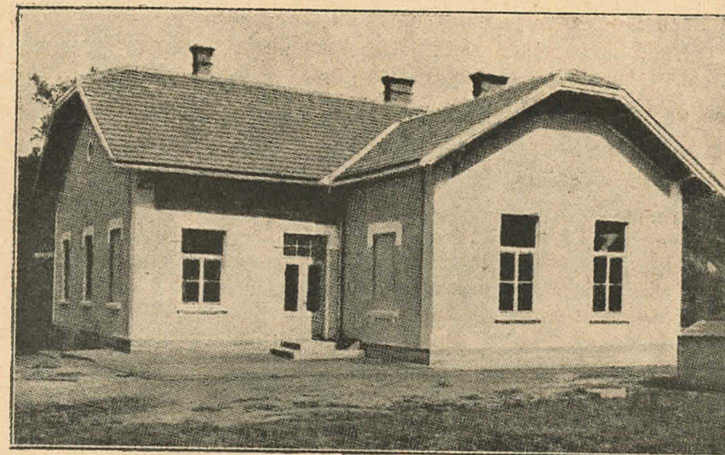
Glavni urednik: Ing. Edmund Mihelić

SADRŽAJ

Kožarska i krznarska škola u Visokom

Škola je osnovana 1929. godine. Država je kupila malu radionicu na lijevoj obali Fojnice, koja je radionica pretvorena u školsku tvornicu. Pokrajna zgrada nadograđena je i u njoj su smještene školske prostorije sa laboratorijem.

Stanje zgrada i škole. Za početak je radionica bila dovoljno prostrana, a i strojeva, koji su kupljeni skupa sa radionicom, bilo je dovoljno. Tokom vremena, a pogotovo u zadnje vrijeme, počela se osjećati sve više skučenost prostorija, nestašica potrebnih odjeljenja. Strojevi su se stalnom upotrebom prilično istrošili, a neki postali manje ili više neupotrebivi. Za vrijeme od 12 godina nabavljena su samo 3 stroja za krzno, 1 za valjanje đona, 1 stroj za kvadratiranje. Da nabrojimo sve strojeve koje škola posjeduje:

Zgrada za teorijsku nastavu i laboratorij

1 stroj za razvlačenje (Stollmaschine)
1 » za tanjenje (Falzmaschine)
1 » za gladčanje (Glanzstossmaschine)
1 » za valjanje đona (Lederwalze)
1 » za mjerenje površine (Quadratmaschine)
1 » za cijeđenje (Ausreckmaschine)
1 » za šagriniranje (Chagriniermaschine)
1 » za struganje (Schleifmaschine)
1 » za češljanje krzna (Bürstmaschine)
1 » za rezanje dlaka (Pelzschermaschine)
1 » za čupanje dlaka (Epilirmaschine)
1 ventilator za krznarske strojeve
1 automatska električna pumpa s uređajem
1 kompresor sa aparatom za štrcanje
2 bureta za bojenje i štavu (Walkfass)
1 bure za mašćenje s uređajem za grijanje zraka
2 polubureta (Haspel)

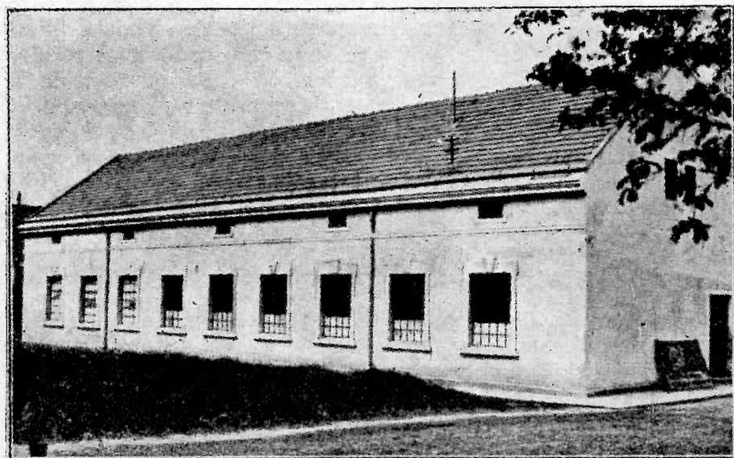
Kako je rečeno, većina je strojeva trošna i tek velikom mukom i stalnim popravcima održavani su u zadnje vrijeme u stanju da ih se može upotrebljavati.

Isto tako i4 bazena u krečnom i 5 bazena u štavnom odjeljenju bila su dovoljna prije par godina, ali u zadnje vrijeme, kad se nastavni program proširio, često puta je posao zaostajao radi njihovog malog broja.

Ručnog alata je nabavljeno u zadnje vrijeme i ima ga dovoljno.

Školski laboratorij je nepotpun baš što se tiče aparata za ispitivanje kože. Od ovih imamo samo aparat za ispitivanje kože na kidanje i mikroskop.

Školska zgrada i radionica mogu da prime oko 15 đaka u jednoj godini (razredu), dakle svega oko 45 đaka.

Školska tvornica

Škola oskudijeva u stručnim knjigama i priručnicima. U profesorskoj knjižnici ima 85 stručnih knjiga. Đačka knjižnica ima sada 42 lijeposlovne knjige. Stručni časopisi Collegium i Le cuir technique držani su dvije, odnosno pet godina, već par godina škola ih ne dobiva.

Naučna osnova. U školu se primaju učenici koji su završili barem dva razreda srednje ili njoj slične škole, ili izučili kožarski obrt, trgovinu, ili kakav srodan obrt i navršili 14 godina, a fizički su sposobni za radove u radionici.

Prve dvije godine školovanje je trajalo dvije godine, a 1931. godine podignuto je na tri. Učenici rade za to vrijeme pol dana u radionici, a pol dana traje teorijska obuka. Nakon tri godine uspješnoga rada učenici polažu diplomski ispit i dobivaju svjedodžbu, koja osposobljuje za majstora kožarskog i krznarskog zanata iz čl. 321 Zakona o radnjama.

Naučna osnova je slijedeća:

	Godina I	II	III	svega
		sati tjedno		
Hrvatski	2	2	—	4
Njemački	1	1	1	3
Prerada koža i krzna	3	4	3	10
Kožarska kemija	2	3	—	5
Anorganska kemija s tehnologijom	2	—	—	2
Organska kemija s tehnologijom	—	2	—	2
Poznavanje sirovih koža	3	—	—	3
Poznavanje sirovog krzna	—	—	3	3
Biljne štavne materije	3	—	—	3
Sintetičke štavne materije	—	—	2	2
Kemija boja i bojenje koža	—	2	—	2
Bojenje krzna	—	—	2	2
Poznavanje gotovih koža i krzna	—	—	1	1
Fizika	1	—	—	1
Poznavanje kožarskih mašina	1	—	—	1
Toplotni motori	—	2	—	2
Elektromotori	—	—	2	2
Uređaji i postrojenja	—	—	2	2
Račun i geometrija	2	—	—	2
Zakonodavstvo i ekonomija	—	—	1	1
Mikrobiologija	—	—	1	1
Knjigovodstvo	—	1	—	1
Tehničko crtanje	—	2	2	4
Laboratorijske vježbe	2	2	2	6
Mikroskopske vježbe	—	—	2	2
Praktični radovi	22	23	20	65
Svega	44	44	44	132

Ove godine se trebala uvesti i koloidalna kemija u trećoj godini.

Teorijska je nastava udešena tako, da učenici dobiju u prvom redu stručno kožarsko znanje i sve ono, što današnji kožar mora znati.

Praktični radovi obuhvaćaju radove u radionici i laboratoriju. Naročito se radu u radionici posvećuje velika pažnja. Učenici rade pod stručnim vodstvom na svim strojevima, kao i ručni rad, koji je potreban za kožare i kožarske radnike. Sve popravke strojeva i alata, koje se mogu vršiti u samoj radionici, rade učenici sami, kao i popravke i zidanje bazena i t. d., dakle radove, koji se mogu pojaviti u kožarskoj struci.

Tokom tri godine učenici postepeno izučavaju i izrađuju u radionici u prvoj godini: sve vrste koža biljno štavljenih, u drugoj godini: kromno štavljene, a u trećoj godini alaunske, masne, formaldehidske kože, neke manje važnije vrste, kao i štavu i bojenje krzna.

Iza prve i druge godine, učenici treba da provedu po jedan mjesec u kojoj tvornici koža na praksi i o tome da podnesu pismeni izvještaj. Praksa je obavezna, i bez nje se ne može upisati u viši razred. Učenici su odlazili na praksu u slijedeće tvornice: Aleks.

Podvinec u Karlovcu, Niška tvornica koža u Nišu, Karlovačka tvornica koža u Karlovcu, And. Jakil u Karlovcu, Braća Marton u Vinkovcima, Vilim Freund u Mariboru, Tvornica koža u Laurichu u Slov. Konjicama, Radionica koža Ahmed Karavdić u Visokom, Radionice koža u Plevljima.

Završni ispit obuhvaća teorijski i praktični dio. U drugoj polovici školske godine, učenici treće godine dobivaju ispitni zadatak, koji se sastoji od plana i predračuna jedne radionice za preradu zadane vrste i količine sirovine, s opisom potrebnih pojedinosti. Pored nastavnog programa učenici treće godine moraju samostalno preraditi zadanu količinu i vrstu koža. Usmeni se ispit polaže nakon uspješno svršene treće godine. Polažu ga učenici, koje ispitno povjerenstvo na temelju gornjih ispitnih radova pripusti ispitu. Polaže se iz ovih predmeta: prerada koža i krzna, kožarska kemija, poznavanje sirovih koža i krzna, poznavanje gotovih koža i krzna, biljne i sintetičke štavne materije, bojenje koža i krzna, te anorganska i organska kemija i kemijska tehnologija. Konačno dolazi rad na strojevima u radionici pred ispitnim povjerenstvom.

Uzdržavanje učenika. Učenici se uzdržavaju sami. Škola nema internata, pa đaci stanuju po kućama posebnika. Ove je godine na molbu škole Uprava franjevačke gimnazije u Visokom izašla u susret tako, da će primiti u svoj konvikt đake rimokatoličke vjere. Time je barem djelomično riješeno pitanje nadzora nad učenicima za njihova slobodnog vremena, što je dosada bila jedna od bolnih točaka.

Učenici kupuju sami sirove kože i jedan dio materijala potrebnog za preradu kože. Na koncu godine prodaju gotove kože i dobivaju uložen novac natrag, koji opet iduće godine ulažu.

Rezultati rada. Visoko kao središte starog bosansko-hercegovačkog obrta sitne kože, koji se još i do danas održao, pogoduje razvoju budućih majstora kožara. Oni su ovdje na pravom kožarskom tlu. Ovdje je svakodnevan i običan prizor na ulici kupoprodaja sirove kože. Na rijeci Fojnici pod vedrim nebom rade kožari, čuveni tabaci, sirova se koža suši pod krovovima kuća, na Fojnici se pomoću vodene snage, na vrlo primitivan način, mrvi šiška i kora. U samom mjestu ima oko 15 većih i manjih kožarskih radionica.

Od osnutka škole, pa do konca školske godine 1940./41. upisao se u prvu godinu i diplomirao ovaj broj učenika:

Školska godina	upisani u 1. god.	diplomirali
1929/30	14	0
30/31	24	11
31/32	10	0
32/33	5	14
33/34	15	6
34/35	14	1
35/36	12	7
36/37	16	11

37/38	18	8
38/39	14	10
39/40	9	11
40/41	10	10
svega	161	89
godišnje poprečno	13	9

Oko 30% upisanih đaka bili su Visočani, oko 30% dolazi iz Hrvatske i Slavonije, a ostatak odpada na bivšu Sloveniju, Vojvodinu i Srbiju.

U samom Visokom imade sedam vlasnika radionica, bivših đaka Kožarske škole, za 10 njih znamo koji imadu vlastite radionice na teritoriju bivše Jugoslavije, za mnoge i ne znamo gdje su. Drugi su namješteni po raznim kožarama.

Broj izrađenih koža ovisi o broju i materijalnom stanju đaka. Određen je jedan minimalni broj koža, koji učenici trebaju načiniti i ove oni rade zajednički u jednoj partiji (partijske kože). Učenici mogu osim toga, da izrade koliko hoće koža, naravno u granicama mogućnosti s obzirom na prilike (izvanpartijske kože). Ove kože oni rade posebno, samostalno, pojedinačno ili u skupinama.

Dajemo tabelarni prikaz vrsta i broja izrađenih koža i krzna. Tabela ne sadrži sve podatke o vanpartijskim kožama.

Vrsta kože	1935/36	38/39	39/40	40/41
đon (cijele kože)	9	17	4	16
blank	6	49	2	14
juneće za kovčege	—	4	—	—
masne kravine	31	58	38	29
masne teleće	59	115	12	104
mješine kromne i biljne	98	155	255	116
blank za galanteriju	—	—	5	5
masne kozje	50	25	75	—
fantazi	50	86	78	36
maroken	—	15	52	—
goveđi boks	—	27	110	23
športboks	5	5	27	39
juneči boks	5	40	—	—
kromni đon	—	4	4	4
kromne kajase	—	—	2	—
bokskalf	138	307	283	172
konjski boks	2	21	—	—
kaputuše	16	73	63	22
svinjske	3	106	20	25
antilop	5	62	35	12
ševret	26	36	—	10
ševro	88	72	39	64
pseći ševro	—	31	—	44
alaunske za rukavice	18	80	122	228
alaunske za šivače	5	10	12	23
alaunski kid	—	—	12	10
jelenske	—	—	—	11
uljne	16	60	55	11
gušterske	5	—	—	—
svega komada	635	1458	1305	1018

Vrste krzna

Vrste krzna				
od lisica			44	56
» kunića			55	109
» kuna			5	5
» janjadi	svega		97	40
» tvorića	125	nema	—	10
» teladi		podataka	21	30
» vjeverica			2	—
» vidra			2	—
» ždrebadi			12	—
svega komada	125	nema podataka	247	250

Po svršetku svake školske godine priređuje škola izložbu učeničkih radova u prostorijama škole. Godine 1933 škola je priredila u okviru opće obrtničke izložbe u Zagrebu na Zagrebačkom Zboru izložbu učeničkih radova.

Izgledi za budućnost. Prije oko godinu i pol dobila je škola 300.000 Din kredita u svrhu proširenja radionice i školske zgrade. To je bilo u vezi s predviđenim radovima za vojsku. Planovi i proračuni bili su izrađeni, ali jeftimba nije uspjela; isto tako ni pokušaj da se gradnje dovrše u vlastitoj režiji. Zatim je došao rat i ostali su samo planovi. S time u vezi bila je predviđena i jedna mala električna hidrocentrala na Fojnici, pa su se počela vršiti i potrebna mjerenja, no ostalo se samo kod toga.

Prije godinu dana bio je nastavnički zbor dovoljan, može se reći potpun, tako da se nastavni plan mogao bez smetnje i zaostataka izvoditi. Bilo je:

2 k o ž a r a s višom kožarskom školom, koju su izučili u Italiji i Francuskoj. Ovi su obučavali stručne kožarske i neke sporedne predmete i davali upute u radionici,

j e d a n i n ž e n j e r k e m i j e podučavao je kemiju, analitičke vježbe u laboratoriju, kožarske i neke sporedne predmete,

j e d a n t e h n i č a r, stručni učitelj podučavao je strojevne predmete, fiziku, matematiku i neke sporedne predmete,

d v a o b r t n a u č i t e l j a kožara, koji su radili i nadzirali radove u radionici, izdavali i naručivali materijal za preradu,

j e d a n o b r t n i u č i t e l j, strojobravar, koji je vodio nadzor i vršio popravke alata i mašina.

Ima nešto više od godine dana kako je škola od prihoda priređenih zabava nabavila spravu za umnožavanje, te su nastavnici počeli sastavljati skripta. Do prije godinu dana predavanje se sastojalo od diktiranja, ni knjiga ni skripata nije bilo. Kada bude napisan dovoljan broj skripata, moći će se smanjiti broj sati teorijske nastave i dati više za laboratorijske i mikroskopske radove, kojih je broj malen: po dva sata nedjeljno. Do sada su izlašla ova skripta:

ing. G a v r i l o v i ć M i l e n k o : Prerada koža I. (Biljna štava)
ing. T a r j a n Đ u r o : Anorganska kemija
» » » Organska kemija
» » » Osnovi kvalitativne analize
» » » Kvantitativno ispitivanje materijala za preradu koža
» » » Kontrola pogona i analiza koža (nedovršeno)
» » » Kemija boja i bojenje kože
» » » Mikrobiologija (nedovršeno)
» » » Sintetičke štavne materije (nedovršeno)

A sada bez komentara, da prikažemo današnje stanje. Nastavnika ima i to:

j e d a n k e m i č a r, koji bi trebao da predaje sve teorijske predmete,

j e d a n m a j s t o r k o ž a, obrtni učitelj, koji bi trebao voditi praktične radove za sva tri godišta, voditi račune i izdavati materijal za preradu i koji sada vrši dužnosti ravnatelja,

j e d a n s t r o j o b r a v a r, stručni učitelj, za nadziranje i popravak strojeva i alata.

Do 1. listopada 1941. godine upisalo se u prvu godinu 4 učenika, u drugu godinu 4 učenika, u treću godinu 3 učenika. Osim ovih javila su se još šestorica, ali do danas nijesu došli.

Prijedlozi. Do sada je materijal za preradu koža nabavljala većim dijelom škola i davala ga besplatno učenicima. Materijal se kupovao iz redovitih kredita, a jedan dio dobivalo se od raznih tvrdki besplatno. Red je da na ovom mjestu zahvalimo za ovo tvrdkama: I. G. Farbenindustrie - Frankfurt, Cutrillin - Zagreb, Gutmann - Belišće, Našička tvornica tanina, Destilacija drva d. d. Teslić, Geigy i Ciba - Basel, Grünberg i Seidel - Zittau. Ove je godine škola dobila 12 vreća ekstrakta od Našičke. Od ostalog materijala nema skoro ništa, a nabaviti se ne može, jer za sada nema kredita, a s radom bi trebalo početi. Samo jedan mali dio materijala kupovali su sami učenici preko svoje zadruge. Ta je zadruga ljetos, likvidirala.

Stražnji zid školske zgrade je uslijed slijeganja zemljišta napukao i prijeti opasnost da se sav zid sa strane rijeke sruši. Već prije deset mjeseci došao je iz Sarajeva jedan graditelj, stvar pogledao — i otišao, i na tome je ostalo. Prošli mjesec je škola o tome obaviestila Župu u Travniku i tražili da se poduzmu potrebite mjere. Ovaj dio zgrade (laboratorij) djelomično je ispražnjen, nastava se u njoj ne vrši.

Trebalo bi postaviti 4 malih buradi za rad. Ova su napravljena već prije 5 godina, ali kako nije bilo kredita niti za postavljanje, niti za nabavku motora za pogon, ona još uvijek stoje na tavanu. Velika burad kojom škola raspolaže nijesu ekonomična, troše vrlo mnogo snage pokraj male količine koža, koja se u njima izrađuje.

Isto tako, barem iz razloga ekonomičnosti, trebalo bi da se nabavi jedan stroj za cijepanje kože (Spaltmaschine) i jedan parni kotao niskog tlaka.

Radi pomanjkanja stručne literature, pisanje skripata vrlo teško napreduje i nepotpuno je.

To su u glavnom najveći jadi.

Da bi se po mogućnosti riješila sva ta pitanja na dobro škole i za napredak našeg kožarskog veleobrta, slobodni smo staviti slijedeće prijedloge, koje ćemo i obrazložiti.

Imali smo prilike da se uvjerimo koliko znadu u svojoj struci kalfe, koji svrše zanat u kojoj tvornici koža. Oni znaju raditi na svim strojevima, koji u njihovoj tvornici postoje, znaju obavljati skoro sve ručne poslove, i to je sve. Na ona mjesta, gdje se radi po kakvim receptima, propisima, hotimice ili možda nehotice, postavljaju se obični radnici. Na taj način kožari izučeni u tvornicama nijesu drugo već radnici za posluživanje strojeva i oni nikada ne bi mogli sa znanjem koje su u tvornici stekli, raditi samostalno.

Predlažemo: Trebalo bi odrediti, da sve tvornice koža imaju na vlastiti trošak školovati izvjestan broj kalfi, koji su kod njih izučili zanat.

Da bi se jednom za svagda riješila novčana pitanja, koja stalno more našu školu, predlažemo, *da se iz temelja preinači sistem.* Država trebala bi staviti školi na raspolaganje oveću svotu novca s kojim bi škola kupovala sirove kože i ostali potreban materijal. Kože bi prerađivali učenici, gotovu robu bi škola prodavala sama, a dobiveni novac opet ulagala u isti posao. Istovremeno bi se jedan dio novca ulagao za proširenje i nabavke strojeva i sl. Misao nije nova i u praksi je u nekim drugim državama donijela vrlo dobre rezultate. Škola bi trebala s ovom glavnicom slobodno raspolagati i ulagati je u posao prema unaprijed utvrđenom nacrtu. Proširenja trebala bi se provoditi po istom nacrtu u etapama.

Glavna radna snaga ostali bi uvijek učenici, a potrebno pomoćno osoblje pridobivalo bi se postepeno iz redova najboljih svršenih đaka škole. Možebitna pitanja, koja bi iskrsavala, rješavala bi se prema potrebama škole. Sam nastavni program ostao bi u biti isti, a škola bi poslije izvjesnog vremena bila neovisna o državnim kreditima. Naravno, da bi Zajednica za kožu morala školu, obzirom na njenu svrhu, izuzeti od nekih svojih odredaba. Na taj način osigurana, mogla bi škola bez smetnji proširiti i produbiti rad na svim područjima kožarstva, što bi u prvom redu donosilo koristi našoj narodnoj privredi.

Još jedna misao: nastavnike za našu školu ne bi se smjelo jednostavno imenovati, već bi ih trebalo izabrati za taj posao. Možda bi ih trebalo staviti ovamo jedno vrijeme na pokus. A ako su već konačno ovamo postavljeni, ne bi ih se smjelo više premještavati. Teško je izgubiti jednog već izvježbanog i upućenog čovjeka, ma kako god dobar bio onaj koji ga ima zamijeniti.

Ing. **Tarjan Đuro,**
nastavnik kožarske škole u Visokom

Mučenje životinja

Zbog mučenja životinja trpi često kakvoća kože te dolazi do velikih šteta. Donosimo stoga ovaj članak koji pruža veoma zanimljivo štivo.

Životinje su živa bića kao i ljudi i primaju vanjske utiske slično kao i čovjek, samo što ne mogu govoriti i nemaju dar zaključivanja itd. Prema tome postoji i kod životinja stanoviti duševni život, ali na niskom stupnju. Radi toga je i moguće nekoje životinje lako naučiti raznim poslovima, dok kod drugih to biva teže, jer i među njima postoje razlike u duševnom pogledu.

Prema čovjeku se životinje vladaju različito, što je ovisno o postupku ljudi prema njima. Dok jednoga vole i raduju mu se, drugoga mrze i hoće udariti ili ugristi (pas, konj).

Kad znamo da su životinje bića sa osjećajem, tada ćemo tako s njima i postupati, t. j. blago i sigurno, a ne grubo i surovo, da ih možda i mučimo. Kao dio kulturne zajednice i kao prosvjećen narod dužni smo tako sa životinjama i postupati. Prosvjeta nekoga naroda ne prosuđuje se samo po vanjskim znacima, t. j. po broju škola i drugih prosvjetnih ustanova, postotku nepismenosti, nego i po tome, kako se narod ponaša u društvu prema drugim ljudima, a također i po tome, kako on postupa i sa životinjama. Ako neki stranac iz kulturnijeg naroda od nas prolazeći našom domovinom vidi, da mi loše postupamo sa životinjama, da ih neopravdano bijemo i tučemo ili pak mučimo, tada će on imati o nama drukčije mišljenje, nego što ga je dobio na temelju podataka o našim prosvjetnim tekovinama. A nije rijedak slučaj, da stranci odlaze iz naše sredine s ugodnim dojmovima o ljepoti naših krajeva i o našem gostoprimstvu i t. d., ali ih se neugodno doima po koji slučaj lošega postupka ili mučenja životinja, što su ga vidjeli i doživjeli, putujući našim krajevima.

Loš postupak sa stokom, koji se u većini slučajeva može mirne duše nazvati i mučenjem, nailazimo često u običnom životu, a naročito pri trgovini stokom na sajmovima i izvan njih. Ljudi dovoze sitnu stoku iz udaljenijih mjesta na kolima (svinje, jaganjci i telad). Natrpaju te stoke puna kola ili sanduke, te se ona ne može unutra ni micati. Ako se radi o tovljenim svinjama, tada leži jedna na drugoj, uslijed čega na lošim cestama pri stalnom drmanju kola dolazi ne samo do *vanjskih povreda kože, natisaka i drugih ozljeda,* nego kadkada i do preloma nogu. Telad voze svezanu za sve četiri noge tako, da se ne može ni micati. Kako ih bude više u kolima, to leži jedno na drugom. U takvom mučnom stavu vozi se po nekoliko sati do sajma, a u slučaju da ne budu prodana, voze se još i natrag. Kolike li razlike gledati takovu sliku od one, gdje vlasnik tele vozi u kolima svezano oko vrata i u stojećem stavu, a u slučaju kiše ili jake zime pokrio ga je po leđima pokrovcem. Svezana telad i natrpane svinje pisnu i zebu pored boli, koju im zadaje vezanje i pre-

tjesni prostor u kolima, a kad ih istovare na sajmištu, ne mogu gotovo ni hodati.

Pri odpremi stoke željeznicom kod tovarenja u vagon, trgovci i mesari tovare stoku za klanje kadkada u malene vagone, da bi prištedili na vozarini. Pri tom ne vode mnogo računa o tome, da se natrpana stoka za vrijeme vožnje u zatvorenom vagonu muči, kako radi stalnog pritiska zbog prenatrpanosti, tako i radi pomanjkanja svježeg zraka, a osim toga i štetnih plinova po organe za disanje, koji se stvaraju iz mokraće i od izmetina. Stoga nije ni čudo, da u takvom prostoru stigne kadkada na odredište po koji komad stoke ugušen, a ako stoka i dođe živa, ona je vrlo izmučena i oslabljena, te se jedva kreće.

Veterinari pri pregledu stoke kod utovara imaju često mnogo muke sa takovim ljudima, kojima ne vrijedi nikakvo pripovijedanje o mučenju životinja, nego im se mora jednostavno zabraniti odprema pretovarenoga vagona, kako je to određeno i po željezničkim i po veterinarskim propisima.

Pri gonjenju stoke pješice, naročito odmah poslije sajma kad se skupi stoke raznih vlasnika koja se goni u jednom čoporu, vidimo kako padaju *nemili udarci po stoci, potrebni i nepotrebni*, sve dok se stoka ne zamori i ne počne hodati mirnije.

Dok ne dođe do klanja često je stoka izvrgnuta *jakim udarcima i raznim mučenjima*, jer neće da ide u klaoničke prostorije. Mesarski šegrti i pomoćnici često su preslabi da stoku fizički pomaknu i poguraju u prostorije, pa se ona miče i kreće tek pod jakim udarcima ili od boli uslijed raznih načina mučenja. Sve bi se to moglo postići i učiniti i bez mučenja, boljim načinom i sa više vještine.

Pri samom klanju životinja se također kadkada može mučiti, a pogotovo, ako se primjenjuje tako zv. štihovanje (Genickstich) t. j. ubod nožem u zatiljak. Ako takav način klanja vrši vješta i jaka ruka tada nema mučenja jer životinja brzo pada i odmah joj se pušta krv. Ali ako to čini nevješta i slaba ruka, onda životinja ne pada odmah, već je mesar bode u zatiljak više puta i tako joj zadaje boli bez potrebe. Zato je taj način klanja iz humanih razloga i zabranjen na javnim klaonicama. Umjesto toga stoka se najprije udarcima u čelo omamljuje, a onda tek kolje, da ne bi osjetila toliku bol od noža.

Tako veterinari kao čuvari zdravlja životinja često dolaze u priliku da vide raznovrsne postupke i mučenja životinja. Njihovi savjeti i upozorenja ostaju mnogo puta bez uspjeha, kojega bi bilo više, da za takove slučajeve postoje *zakonske sankcije i kažnjavanja.*

U naprednim zemljama postoje već posebni zakoni o zaštiti životinja, koji za pojedine slučajeve mučenja životinja predviđaju oštre kazne. Kod nas takav zakon još ne postoji, iako imamo odredbe i propise izdane na temelju kaznenog zakona i uredbe o ustrojstvu bivšeg ministarstva unutrašnjih poslova iz 1927 godine, gdje se govori o strogoj zabrani mučenja ili zlostavljanja životinja te pre-

komjernog izrabljivanja u poslu. Na temelju tih propisa izdaju upravne vlasti odredbe i oglase o zabrani mučenja i lošeg postupka sa stokom. Takove oglase i naredbe izdalo je više puta zagrebačko redarstveno ravnateljstvo.

I ako još nema kod nas zakona o zaštiti životinja, postoji društvo za zaštitu životinja u Zagrebu, koje u tome pravcu vrši promičbu i radi na tome, da se uskoro donese psebni zakon o zabrani mučenja životinja kojega druge države već imaju (Njemačka 1933, Lichtenstein 1936).

Neće biti suvišno, ako se u kratko iznese ono, što ti zakoni smatraju mučenjem životinja i što zabranjuju.

Zabranjeno je:

1) zapušteno držanje, slaba njega i takav postupak, koji životinji zadaje boli.

2) da se životinja upotrebljava u radu, koji prelazi njenu snagu, ili nije tomu poslu dorasla, te joj to zadaje boli.

3) vježbanje životinja, slikopisi, izložbe, gdje bi životinje trpjele i gdje bi im se narušilo zdravlje.

4) slabe, iznemogle ili stare životinje upotrebljavati za išta drugo osim za bezbolno ubijanje.

5) životinju napustiti, da je se čovjek riješi.

6) draženje i huckanje pasa na mačke, lisice itd.

7) rezanje ušiju i repa psima starijima od četrnaest dana (dozvoljeno je jedino uz narkozu).

8) rezanje repa (korjena) konjima, ako to nije potrebno radi bolesti ili zle navike.

9) da bolne operacije izvršuju nestručnjaci. Kod štrojenja valja životinju uspavati (narkoza), što može izostati, kad zahvat nije bolan ili gdje se to i kod ljudi ne upotrebljava ili gdje se po veterinarskom nalazu ne može upotrijebiti.

10) krznaše u gojidbama ubijati na drugi način osim bezbolan.

11) kljukanje (šopanje) i prisilno davanje hrane živadi.

12) živim žabama trganje krakova.

Nekoje države imaju i *zakon o klanju*, koji je u vezi sa zakonom o zaštiti i zabrani mučenja životinja. Prigodom klanja koga izvode slabi i nevješti ljudi dolazi do mučenja životinje, jer smrt ne nastupa ni brzo ni bez velikoga bola. Zato taj zakon određuje, kako se i na koji način imaju životinje klati, te kakav treba *postupak pri guljenju* i t. d. Takav zakon donesen je u Njemačkoj god. 1933.

Takav zakon *o načinu klanja i postupku pri gulenju* trebalo bi donijeti i kod nas čim prije, zajedno sa zakonom o zabrani mučenja životinja. Na tome već dulje vremena radi Društvo za zaštitu životinja u Zagrebu.

Da ljudi zaštićuju životinje neke više, a neke manje, nalazimo već u najstarija vremena, jer se tada vjerovalo da ljudi poslije smrti prelaze u pojedine životinje i u njima nastavljaju svoj život. Stoga su ljudi čuvali i štitili pojedine životinje, da ne bi time učinili zlo svojim bližnjim ili rođacima, koji su se poslije smrti u njih možda preselili. Kasnije ljudi štite životinje iz osjećaja čovječanskih, jer su nazrijevali neku sličnost između ljudi i životinja. U to doba nastaju već i društva za zaštitu životinja, koja nastoje odgojno djelovati na ljude u pogledu postupka sa životinjama, te rade na

donošenju zakona i propisa o zabrani mučenja. *Zaštitu životinja zahtijevaju interesi gospodarski.* Čuvanjem životinje i brigom za njenu udobnost i zdravlje postizavamo, da životinje dulje žive i bolje vrše svoj posao, te nam odbacuju tako i veću korist.

Čuvanjem pojedinih vrsta životinja, čuva se i sama priroda nekoga kraja, kojemu te životinje daju naročite osobine. (Ptice pjevice, lovostaja divljači i riba i t. d.).

Ljudi seljaci i stočari, koji životinje uzgajaju i njeguju od poroda pa često do smrti i koji sa životinjama rade gotovo sve svoje dnevne poslove, obično bolje postupaju s njima, nego drugi, jer je smatraju kao člana svoje obitelji, koji radi i privređuje kao i ljudi. Ali u nekim krajevima nailazimo i na loše običaje, gdje ljudi postupaju slabo sa stokom. *Tuku je i biju,* više možda iz običaja, nego radi potrebe. Tako na primjer u Dalmaciji biju magarce na svakom korak, pa je postalo gotovo poslovično: Svaki korak udarac. Takove običaje treba bezuvjetno iskorijeniti, jer ne služe na čast ljudskog dostojanstva, a niti na ponos naše dične Dalmacije.

Ljudi koji stoku smatraju samo kao sredstvo za zaradu i sticanje imetka nemaju pravog osjećaja prema njoj i obično s njome loše postupaju. To su na primjer razni kirijaši, odpremnici, goniči, mesari, trgovci i t. d.

Držanje životinja u gradu skopčano je sa mnogo više poteškoća, nego na selu. Stoga su slučajevi mučenja u gradu i češći nego na selu. Životinje se muče već i time što se drže u tijesnim stajama, gdje se ne mogu ni okrenuti ni leći, a da o drugim nehigijenskim uslovima i ne govorimo (tamno, vlažno, zagušljivo i t. d.). Gradski ljudi imaju prema životinjama ili premalo osjećaja ili je taj osjećaj pretjeran i nenaravan, a naročito prema nekojima vrstama životinja (pas). Ti ljudi se više brinu za životinje, nego li za same ljude, koji također mnogo trpe i koje drugi ljudi kadkada muče više, nego li što mi mislimo, da se muče životinje. One o svojim mukama ne znaju govoriti, ali ljudi kazuju sve. Oni daju o svojemu mučenju po drugim ljudima kadkada upravo porazne slike za ljudsko društvo 20-og vijeka.

Veterinarsko zvanje u svojoj biti odnosi se na zaštitu životinja u svakom pogledu. Veterinar olakšava bolesnim životinjama boli pri liječenju. Veterinar se brine za valjano hranjenje i higiensko držanje životinja. Suzbijanjem raznih zaraza, nadzorom odpreme stoke, te klanja i potkivanja stoke, zaštićuje veterinar zdravlje životinja i uklanja muke i patnje, koje bi mogle nastati. Time se produžuje radna sposobnost životinja i tako jača gospodarsko stanje njihovih vlastnika.

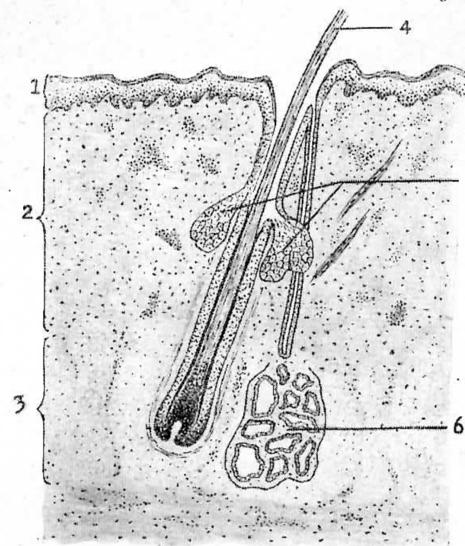
Iznio sam sve ovo u želji, da se poboljša i kod nas postupak sa životinjama, da se ne muče, već da se s njima postupa onako, kako to dolikuje kulturnoj i prosvjetnoj visini našega naroda u svakom drugom pogledu, a osim toga, da se donese i zakon, kojim će se pitanje mučenja životinja i kod nas urediti kao i u drugim zemljama.

Dr. Marko Kadić

Priv. docent dr. Teodor Varićak:

Izgled lica učinjene kože

Koža je jedan od onih rijetkih artikala, koji prate čovjeka kroz cijeli njegov razvitak. Počevši od pračovjeka pa do danas, igra ona važnu ulogu u životu pojedinaca i cijelih naroda. Upotrebivši kožu divljih životinja, vjerojatno najprije kao zaštitu protiv studeni, uvidio je čovjek postepeno mogućnost njene velike primjene. Raznolika je njena upotreba i veoma je velik broj i vrsta životinja, kojih kožu upotrebljava čovjek za svoje potrebe. Nijedan razred kralježnjaka nije ostao pošteđen, iz svakog je neki od njegovih predstavnika upotrebljen za dobivanje kože. Dapače se

Sl. 1. Shematski prikaz presjeka kroz kožu sisavca. 1. pousmina, 2. usmina, 3. podusmina, 4. dlaka, 5. žlijezde lojnice, 6. žlijezda znojnica. Prema skici crtao S. Trapan. Krvni sudovi i živci nisu ucrtani.

u nekim periodama razvitka čovjekove kulture i civilizacije, na koju je on toliko ponosan, u periodama, kad se čovjek srozavao ispod razine najkrvoždednijih zvijeri, događalo, da je i čovječja koža ustrojena i upotrebljena za izradu jahaćih hlača, čizama, uvez knjiga i t. d. Poznata je također i jedna tvornica, u kojoj je prerađivana koža ubijenih ljudi.

Za prerađivanje kože u tehničkom smislu služe nam u glavnom sirove kože goveda, ovce, koze, indijskog zebu-goveda, pa bivola, konja, a također i svinje. Daleko rjeđe dolaze u obzir za industrijsku preradbu kože psa, mačke, jelena, srne, divokoze, soba i drugih sisavaca, te predstavnika vodozemaca, gmazova i riba. Koži riba posvećena je zadnjih godina posebna paž-

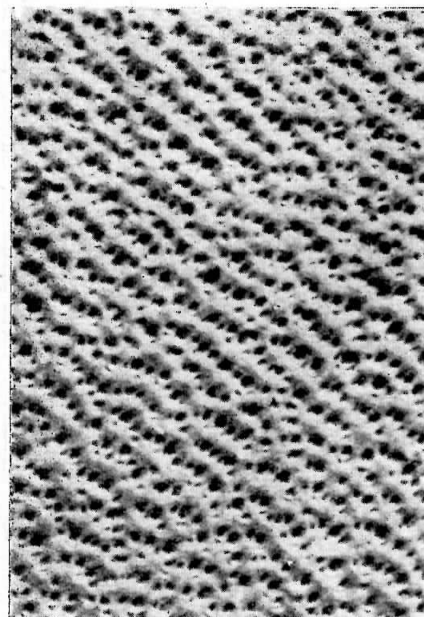
nja, pa se već na veliko prerađuju kože raznih morskih riba na pr. bakalara, morske mačke i dr.

Kod koža tako različite provenijencije doista je teško snaći se neiskusnome čovjeku, osobito onda, ako se je vještom apreturom kušalo prikriti pravo podrijetlo kože. Često se događa, da netko od potrošača u kojoj nesolidnoj trgovini kupi rukavice iz svinjske kože, a niti ne pomišlja da se kod toga radi o redovito prilično neuspjeloj i nevještoj imitaciji.

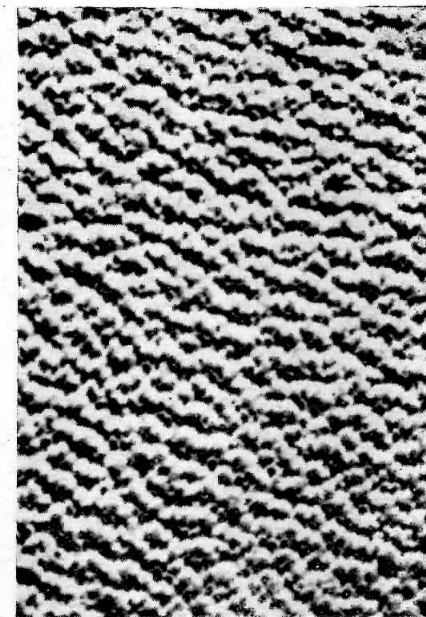
Mnogo je neugodnije, ako se koji obrtnik kod kupovanja većih količina robe *prevari u podrijetlu i kvaliteti kože*. Vješt će obrtnik prepoznati robu već po njezinu prerezu, elasticitetu, opipu, a među ostalim također i po izgledu, u koliko lice kože nije prekriveno bojom ili čime drugim. No ako je i prekriveno, imade načina da mu se skine maska i sa sigurnošću utvrdi njegov pravi izgled. Razna su sredstva za postignuće tog cilja, a nekad izvrsno posluži već i sama voda s nešto sapuna. U drugim slučajevima valja uzeti vodenu otopinu amonijaka ili pak salmijaka, da skinemo naslage, koje sakrivaju pravo lice kože. S uspjehom upotrebit ćemo i terpentin ili aceton, da otopimo boju. Kod osobito otpornih naslaga kombinacija kvašenja vanjske strane kože najprije s amonijakom a zatim s terpentinom, dovodi sigurno do cilja.

Nastaje pitanje, odakle licu prerađene kože onaj karakterističan izgled, koji nas sa sigurnošću upućuje na podrijetlo robe, ukazujući nam na životinju s koje je koža skinuta. Najbolje razjašnjenje pružit će shematski crtež na sl. 1, kojim je prikazan presjek kroz neustrojenu kožu bilo kojeg od spomenutih sisavaca. Na svakom presjeku kroz kožu razlikuju se već prostim okom dva potpuno različito građena sloja: površniji od njih, epiderma, građen je pretežito iz stanica, a dublji, cutis ili derma, vezivnotkivnog je karaktera. U tom dijelu prevladava međustanična substanca nad staničnim elementima. Osim toga smještaj i oblik međustanične substance u kutisu toliko je karakterističan i upadljiv, da se je prije običavalo govoriti, da je međustanična substanca preuzela glavnu zadaću tkiva na sebe. To je međutim samo donekle točno, i to u mehaničkom smislu, koje je svojstvo iskoristio čovjek obilno u svoje svrhe. Za raznovrsne stanične elemente u vezivnom tkivu znade se danas, da igraju važnu ulogu u životu jednog organizma.

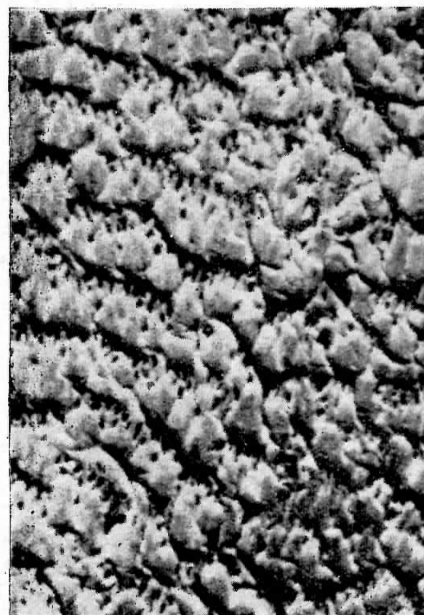
Epiderma ili *pousmina* (pousma, nadkožica, pokožica) građena je iz mnogo slojeva stanica, koji su smješteni jedan iznad drugoga. Površinski slojevi stanica potpuno su orožnjali i taj dio pousmine nazivljemo stoga orožnjalim dijelom. Nasuprot tome stanice, koje se nalaze bliže kutisu, zadržale su sve osebine žive tvari, u njima se odigravaju različiti važni životni procesi, pa tako i umnažanje stanica. Radi toga ovaj dio pousmine nazivamo i matičnim dijelom. U epidermi nema nikakovih krvnih sudova, a živčana vlakna nalaze se samo u dubljem, matičnom dijelu.

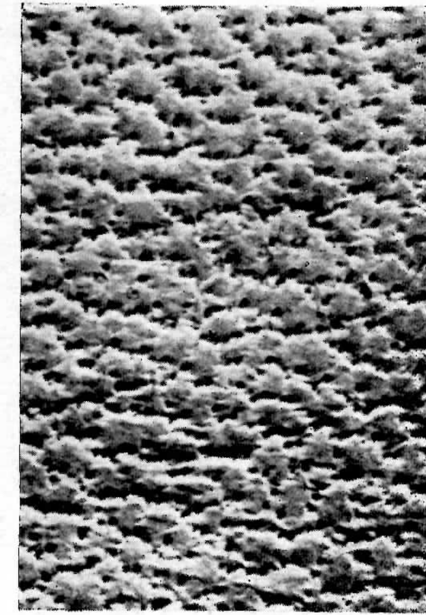
Sl. 2. Učinjena koža goveda (potplat), pov. 10 puta

Sl. 3. Učinjena koža teleta (boks), pov. 10 puta

Sl. 4. Učinjena koža ovce, pov. 10 puta

Sl. 5. Učinjena koža janjeta, pov. 10 puta

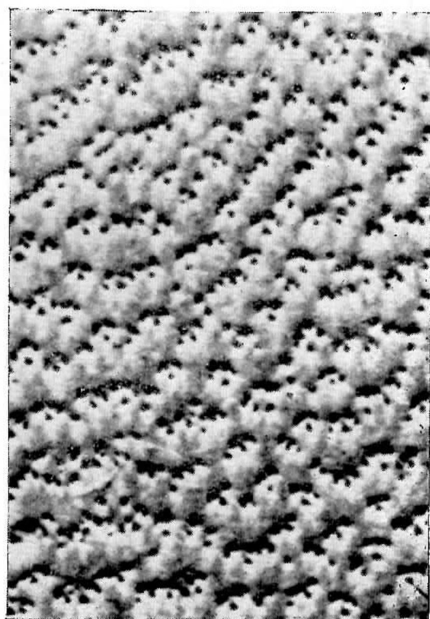
Sl. 6. Učinjena koža kozlića (chevreau, ševro), pov. 10 puta

Sl. 7. Učinjena koža konja, pov. 10 puta

Sl. 8. Učinjena koža jelena, pov. 10 puta

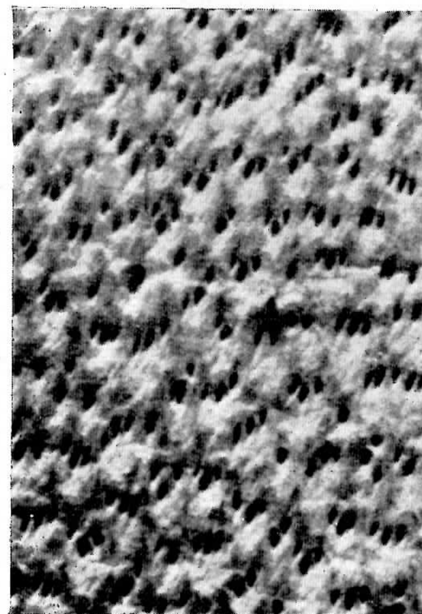

Sl. 9. Učinjena koža srne, pov. 10 puta

Na *kutisu* ili *dermi* razabire se najprije dio sastavljen iz gusto isprepletenih vlakana, a kod raznih životinja i na raznim mjestima tijela različito je jako razvijen. Taj dio kutisa naziva se corium ili usmina (usma). Za industrijsku preradbu dolazi samo ovaj dio kože u obzir (golica). Ispod koriumna smješteno je više rahlo građeno područje, preko kojeg je usmina vezana na svoju podlogu. To je podusmina ili podkožno tkivo. U podkožju nalazi se među inim i mnogo masnoga tkiva, koje je, kako je poznato, osobito jako razvijeno u svinje.

Oštra granica između usmine i podusmine ne postoji, prelaz između njih je postepen. Naprotiv, granica između usmine i epiderme je oštra. Ona se kod sisavaca i ptica ne može označiti jednom ravnom linijom, već, kako se razabire na sl. 1, pojedini nastavci usmine uzdižu se poput bradavica, papila, u područje epiderme. U tim papilama nalaze se i nježne krvne žilice, kapilare, koje dovode hranive tvari za epidermu. Što je epiderma deblja, to su ove papile jače razvijene.

Poznata je činjenica, da površina kože, bolje rečeno epiderme, nije glatka, već pokazuje određenu poljičavost s dobro istaknutim brazdama. Odijelimo li, držanjem komadića svježe kože kroz neko vrijeme na pr. u 0,25% otopini octene kiseline, epidermu od koriuma, vidjet će se, da je površina koriuma još nepravilnija od one epiderme, da pokazuje mnoštvo raznih uzvi-

Sl. 10. Učinjena koža psa, pov. 10 puta

Sl. 11. Učinjena koža svinje, pov. 3 puta

sina i udubljenja, prema vrsti životinje i predjelu tijela jače ili slabije razvijenih. Ovi oblici površine koriuma ističu se osobito lijepo na jagodicama prstiju čovjeka, gdje je modeliranje reljefa epiderme vrlo zavisno od naročitog rasporeda i oblika papila koriuma Međutim iz onoga, što je maločas rečeno, izlazi, da bi bilo potpuno krivo, kad bi reljef koriuma označili u svemu istovjetnim s onim površine epiderme. Reljef usmine daleko je kompliciraniji i zapravo je vjeran odljev donje plohe epiderme. Upravo ova udubljenja i izbočenja koriuma (naravno ne ona najnježnija, nježne papile oštete se grubim manipulaciama kod preradbe) služe nam za orijentaciju kod prepoznavanja lica ustrojene kože.

Udubljenja i uzvisine prerađene golice nisu još sama za sebe dovoljna za sigurno određivanje podrijetla robe. Stoga se obaziremo i na otvore dlačnih mješčića, iz kojih su za vrijeme postupaka, koji su prethodili štavljenju, dlake ispale ili su mehaničkim načinom odstranjene. Oni također bitno sudjeluju u oblikovanju lica prerađene kože. Raspored i smještaj dlaka odnosno otvora dlačnih mješčića za svaku vrstu životinja toliko su karakteristični, da uzevši u obzir i napred spomenuta izbočenja i udubljenja koriuma, možemo s malo vježbe prepoznati sve učinjene kože, koje su kod nas u prometu.

Vještom apreturom može se često dati i ocjepinama izgled potpuno vrijedne kože. Skinemo li naslagu boje, ne će nam se ukazati karakteristično lice kože, nego ćemo razaznati samo neku vlaknatu strukturu, koja liči donekle na onu s mesne strane pune kože.

Sve iznesene značajke dadu se donekle opažati na licu prerađene kože već prostim okom, no bolje je i sigurnije, ako upotrebimo povećalo. U školama najzgodnije je poslužiti se binokularnom lupom (koja nam pruža uz povećanje također i plastičnu sliku) i dobrim snimcima. *Ovome prikazu priložene su originalne snimke učinjenih koža raznih tuzemnih sisavaca (Zbirka Zavoda za histologiju i embriologiju Veterinarskog fakulteta u Zagrebu).*

Promet učinjenom kožom

ODLUKA

Na temelju § 6. naredbe od 10. listopada 1941. broj 54.077-1941. o izuzetcima od propisa provedbene naredbe o raspodjeli i racioniranju namirnica za najnužnije potrebe života od 9. svibnja 1941. broj 9344-1941. u pogledu prometa učinjenom kožom odredjujem:

I.

Na temelju jednog kupona ili doznake za cipele može se kupiti učinjene kože u vrijednosti od Kn. 300.—, a na temelju kupona ili doznake za dječje cipele u vrijednosti od Kn 200.—.

Pod kožom u stavu 1. razumijevaju se sve vrsti kože potrebne za izradbu cipela.

II.

Postolarski obrtnici mogu za popravak cipela kupiti učinjene kože mjesečno u vrijednosti od Kn 1.000.— te na svakog pomoćnika uposlenog barem mjesec dana u vrijednosti od Kn 800.— i na svakog naučnika u vrijednosti od Kn. 400.—.

Opančari mogu za popravak opanaka kupiti opančarske kože mjesečno u polovini vrijednosti od one, koja je odredjena za postolare.

III.

Sedlari, remenari i rukavičari mogu kupiti odgovarajuće kože tjedno u vrijednosti od Kn. 1.500.—, te na svakog pomoćnika uposlenog barem mjesec dana još u vrijednosti od Kn. 1.000.— i na svakog naučnika u vrijednosti od Kn 500.—.

Kovčezari i torbari mogu kupiti odgovarajuće kože tjedno u vrijednosti od Kn 1.500.— te na svakog pomoćnika uposlenog barem mjesec dana još u vrijednosti od Kn 1.500.— i na svakog naučnika još u vrijednosti od Kn 700.—.

Pod kožom u stavu 1. i 2. razumijeva se ona koža, koja se ne može upotrijebiti za izradbu cipela.

IV.

Ostali obrtnici i veleobrtnici, koji upotrebljavaju u svojem radu kožu kao pomoćno sredstvo moći će kupiti odgovarajuće kože u količini, koju će prema naravi struke u svakom pojedinom slučaju odrediti Zajednica za kožu.

V.

Sve prodaje učinjene kože u smislu toč. I., II. i III. ove odluke imaju se ubilježiti u knjižice za kupovanje učinjene kože.

Uz datum i količinu prodane učinjene kože treba kod prodaje na temelju kupona označiti broj kupona, a kod prodaje kože za popravak stavit napomenu »za popravak«.

Prodavalac učinjene kože mora voditi poseban iskaz prodane kože bez kupona odnosno doznaka, jer će osim na temelju kupona odnosno doznaka, moći samo na temelju tog iskaza kupiti odgovarajuću kožu kod Središnjice za promet kožom.

U iskaz mora se staviti ime i prezime, zanimanje i nastan kupca te količina i vrsta prodane kože.

VI.

Proizvadjači obuće na obrtni i veleobrtni način, trgovci kožom i obućom te postolarske i kožarske zadruge dužni su na poleđini svakog primljenog kupona odnosno doznake značiti svoju tvrdku. Neispravni kuponi ili doznake ne mogu se uzeti u obzir.

VII.

Imaoci više vrsta obrtnica za preradbu učinjene kože ili trgovinu kožom mogu kupovati kožu samo na temlju jedne obrtnice.

VIII.

Središnjica za promet kožom obskrbljivat će u svojstvu veletrgovine isključivo trgovce kožom, zadruge i veleobrt cipela, ali samo na temelju odobrenja Zajednice za kožu.

U izvanrednim slučajevima može Zajednica za kožu iznimno od propisa ove odluke odobriti kupnju učinjene kože samo na temelju prethodne pismene dozvole Ministarstva za obrt, veleobrt i trgovinu.

IX.

Tko postupi protivno propisima ove odluke kaznit će se prema propisu § 6. naredbe o privremenoj obustavi poslovanja trgovina s namirnicama za najnužnije potrebe života.

Upravni odbor Zajednice za kožu može predložiti ministarstvu za obrt, veleobrt i trgovinu, da se prekršitelju uskrati dodijela učinjene kože kroz izvjesno vrijeme ili trajno.

X.

Zajednica za kožu ima odmah postupati prema odredbama ove odluke.

OBAVIEST SVIMA TRGOVCIMA UČINJENE KOŽE I PRERADJIVAČIMA SIROVE KOŽE (Gerberima).

Zajednica za kožu odaslala Vam je odluku Ministarstva za obrt, veleobrt i trgovinu broj 55.021 od 13. listopada o. g. u pogledu prometa s učinjenom kožom. Sa ovime u vezi Zajednica smatra potrebnim razjasniti Vam ovime nekoje odredbe u spomenutoj odluci:

1. Za svaki kupon ili doznaku glaseću na jedan par opanaka, može se kupiti opančarske kože u vrijednosti od Kn 150.—.

2. Prodavaoc učinjene kože dužan je svaku prodaju upisati u knjižicu kupcu na taj način, da prodanu kožu na kupone ili doznake poslije izbačene svote označi sa: »za kupone« a za prodanu kožu za popravke nakon izbačene svote treba označiti: »za popravke«. U knjižicu se mora upisivati crnilom (tintom).

3. U točci V. spomenute odluke Ministarstva potkrale su se kod prepisivanja nekoje pogrješke, pa se odredbe spomenute točke imaju tumačiti ovako:

a) u knjižice se ne treba ubilježiti količina prodane kože već vrijednost;

b) prodavaoc učinjene kože mora voditi poseban popis prodane kože na kupone ili doznake, a poseban popis prodane kože za popravke.

Spomenuti popisi prodane kože za popravke ispunjavaju se na isti način, kako su se ispunjavali i do sada, a popis kupaca »za kupone« samo sa tom izmjenom, da u rubriku gdje bi trebalo staviti broj potrošačke knjižice, stavi se broj primljenih kupona.

Iz izloženoga se vidi, da u svim popisima ne treba označavati količinu, niti vrstu prodane kože, jer za to služe drugi iskazi koji su svakome poznati.

OBAVIEST SVIM TRGOVCIMA PRERADJENE KOŽE

Na temelju odluke gospodina Ministra za obrt, veleobrt i trgovinu br. 49.743 od 29. rujna 1941. bili su dužni svi trgovci obuće te postolarski i opančarski obrtnici najkasnije do 5. listopada o. g. dostaviti nadležnim gradskim poglavarstvima odnosno kotarskim oblastima sve kupone ili doznake na cipele, koje su primili do uključivo 30. rujna o. g.

Budući da se je nakon izdanja ove odredbe pojavio u prometu nerazmjerno velik broj kupona i doznaka izdanih u ranijim mjesecima postoji opravdana sumnja, da mnogi od pozvanih privrednika nisu vratili kupone i doznake u smislu odredbe gospodina Ministra, pa se njima sada protuzakonito koriste. Kako je iz izloženog razloga, a u vezi s pomanjkanjem učinjene kože došlo u pitanje pravedno i pravilno snabdijevanje kožom trgovaca i obrtnika, a putem ovih i našeg pučanstva, to ovime Zajednica upućuje sve trgovce kožom i cipelama kao i postolarske i opančarske obrtnike, da kupone i doznake, glase na cipele ili opanke, a datirane sa danom prije 1. listopada o. g. ne će uzimati u obzir, pa prema tome neka ih ni spomenuti trgovci i obrtnici ne primaju.

U koliko su pojedini potrošači u posjedu neiskorištenih kupona i doznaka glasećih na cipele ili opanke sa datumom od prije 1. listopada o. g., ove treba uputiti, da iste vrate nadležnim općinama i zatraže izdanje drugih sa novim datumom.

Važno saopćenje

Upozoruju se svi trgovci sirovom kožom, da se od 1. X. 1941. do 31. III. 1942. osušak (kalo) računa kod goveđih koža sa 12%, a kod telećih 7%. Prema tome cijene sirove kože plaćaju se po slijedećoj tabeli:

kategorija	baza I.	12% kalo	sa zaradom
I.	23.—	26.14	28.75
II.	21.85	24.82	27.30
III.	20.70	23.52	25.87
IV.	18.40	20.90	22.99
Cijene sirove teleće kože sa glavom i nogama:			
I.	26.—	27.95	30.75
II.	20.97	23.06	25.36
Cijene sirove teleće kože bez glave i kratkih nogu:			
I.	31.—	33.33	36.66
II.	23.25	25.—	27.50

Da bi se olakšala nabava industrijske soli, Zajednica je dobila odobrenje, da može sa soli snabdjevati sve trgovce sirovom kožom.

Pošto Zajednica nema vreće za sol, koje su neobhodno potrebne za prevoz soli, to se svi reflektanti pozivaju, da Zajednici žurno pošalju potrebne vreće, kako bi mogla podignuti prvu mjesečnu količinu.

Vreće će se svakom obračunati, bilo kao posudba ili će se protuvrijednost izplatiti.

Pošiljke od 10.000.— i 5.000 kg. odpremati će se izravno iz solane, a manje pošiljke iz Zagreba ili Karlovca.

SKIDANJE KOŽA SVINJAMA U OBLASTIMA ZAPOSJEDNUTIM PO MADŽARIMA

Šef glavnog stožera Kr. mađ. honveda, general pješačtva Heinrich Werth, izdao je 2. VII. 1941. ovu naredbu, koju donosimo zanimivosti radi.

I.

Svatko tko kolje svinje, odnosno svako poduzeće koje se bavi klanjem svinja (ustanova, koje preradjuju svinjsko meso i sl.) dužni su svinjama skinuti kožu poslije klanja. Isto su dužni učiniti trgovci svinjama, tovljači svinja (komisionari, izvoznici) i strvoderi.

Svinjama, koje se ne smije stavljati u promet zbog veterinarsko-policijskih mjera, ne treba skinuti kože. Osim toga ne treba skinuti kožu na glavi i na šunkama.

II.

Glede stavljanja u promet i prijavljivanja svinjskih koža važe odredbe Br. 961/G. S. T. B. CH. Voj. Upr. 41 V.

Protiv svakoga tko radi protiv odredaba ove naredbe postupat će se kazneno.

Protupravno izdavanje, otuđivanje, uništavanje ili propuštanje prijavljivanja ima osim obligatne kazne za posledicu još i oduzimanje dotičnih svinjskih koža.

Ova naredba stupa na snagu dne 15. VII. 1941.

Primjedba: Ne bi li se i kod nas moglo provesti to isto? — Sjetimo se oskudice, koja u nas vlada u pogledu sirovina a naročito u pogledu svinjskih koža, koja se kod nas veoma riedko skida. U susjednoj Sloveniji svinjska se koža redovito skida te slovenskom narodnom gospodarstvu donosi milijune vriednosti godišnje.

SMANJIVANJE PROIZVODNJE OBUĆE U MADJARSKOJ

Počevši od 1. rujna samo 9 tipova cipela

U Madjarskoj izašla je nova zakonska odredba o racioniranju gotove kože i snabdjevanju civilnog pučanstva obućom. Bit će dozvoljena proizvodnja sliedećih tipova cipela:

1. radne cipele, mužke br. 39 do 46, 2. za dječake 35 do 38, 3. visoke mužke 38—46, 4. polucipele mužke 39—46, 5. visoke cipele za dječake 31—38, 6. visoke ženske 35—42, 7. polucipele, regatta i cipele »spangama« 35—42, 8. visoke za djevojke 31—38, 9. visoke za djecu 23—30.

Počevši od 1. listopada dozvoljena je proizvodnja cipela sa đonom iz drva, gume a i drugih umjetnih đonova samo na osnovu posebne dozvole.

Naredba ne odnosi se na cipele iz svinjske kože, na čizme, sandale, papuče i ortopedsku obuću.

Iz marokanske industrije kože

Rat je imao upliva također na marokansku industriju koža i ako u mnogo manjoj mjeri nego u Francuskoj. Sirova koža dobiva se malo, usprkos toga što je dogon na stočne sajmove dobar. Razlog leži u tome, što je uslijed pomanjkanja radne sile i benzina, *potražnja za teglećim blagom veoma velika*, veća nego u normalno vrijeme. Osim toga je izvoz žive stoke u Alžir mnogo veći nego u mirno doba. Iz svih tih razloga porasle su cijene stoke na sajmovima i u dogledno vrijeme ne može se očekivati pojeftinjenje.

Tržište sirovom kožom gotovo i ne postoji, pošto proizvođači mogu prodavati svoje produkte na licu mjesta. U klaonicama se plaća za 100 kg svježe goveđe kože s glavom i repom 1200—1300 Fr., za teže kože, i 900—1000 Fr. za lakše.

Tvornice koža rade u koliko imaju sirovina. Sirovina imade razmjerno dosta, no ipak treba uzeti u obzir da je Maroko prije mnogo uvozio. Međutim opaža se u zadnje vrijeme *pomanjkanje raznih štavila*, te je to skoro važniji problem od pomanjkanja sirovih koža.

U veljači je došlo do organizacije »Groupement Interprofessional de Ciurs et Peaux«. Zajednica imade 4 sekcije (trgovci sirovom kožom i izvoznici, tvornice koža i izvoznici štavljene kože, tvornice cipela i papuča i ostali prerađivači kože i kožnatih predmeta). Svrha te zajednice je, da se zemlji *osigura opskrba kožom i kožnatim proizvodima*. Ova zajednica znači početak planskog gospodarstva u pogledu kože. Planski rad je međutim u Maroku dosta teško provesti, jer nije lako odučiti ljude od liberalističkog vođenja gospodarstva. Naročito je teško provesti ispravnu kontrolu u unutrašnjosti zemlje.

(Iz »Die Lederindustrie«)

Zasebne uzance za trgovanje kožom

ZAGREBAČKE BURZE ZA ROBU I VREDNOTE

§ 1. Ove uzance vrijede za poslove kožom a u slučajevima naznačenim u § 1. općenitih uzanci za trgovinu robom.

Gdje u ovim uzancima nije drugo što određeno, primjenjuju se uzance za trgovinu robom i u trgovini kožom, ukoliko to dopušta narav tih poslova.

§ 2. Pod nazivom se »koža« misle u trgovini kože raznih četveronožnjaka nakon što se oderu sa živinčeta bilo da su još u sirovu stanju ili da su strojene.

A. SIROVE KOŽE

Općenite odredbe

§ 3. Sirove kože mogu biti:

»prijesne« t. j. još onakve (vlažne), kakve se skinu sa živinčeta;

»slanice«, kad se posole prijesne kože a sa kojih se nakon što su posoljene ležale u rasolu barem 14 dana, izmete i odstrani so lupanjem po buretu ili sanduku;

»suhe slanice«, kad se posole prijesne kože, pak se, nakon što su ležale u rasolu, meću na sušilo i suše, dok sasvim ne otvrdnu a navlastito rep im i uha;

»sušice« (suvare), kad se prijesne a neposoljene kože meću na sušilo i suše, dok sasvim ne otvrdnu a navlastito rep im i uha.

§ 4. Po ovim se uzancama soljenje kože obavlja en block t. j. prijesne se kože, nakon što se rastegnu i posole, ostave ležati u rasolu naslagane jedna na drugu a ne savijene svaka za se.

§ 5. Za kakvoću su koža određeni različni sortimenti:

I. Prima, II. Secunda, III. Tertia, IV. Brack ili Skart.

§ 6. Ulazna (klaonička) se težina utvrđuje nakon što je oderana koža ohladnjela, iz nje se ocijedila krv i voda i s nje bilo odstranjeno blato i nečist prije nego se posoli.

§ 7. Za kože slanice (§ 3, br. 2.) valja uvijek izrijekom ugovoriti, koja se težina ima uzeti temeljem računanja: ulazna ili težina bez soli (§ 9.).

§ 8. Za izračunavanje sasuška (kalo) na težini koža uzimlje se, da ljetni mjeseci teku od 1. IV. do 30. IX. a zimski od 1. X. do 31. III.

§ 9. Sasušak (kalo) dotičnog razlika na težini koža između ulazne težine (§ 6.) i težine bez soli, t. j. nakon što se s njih otresla so, smije iznositi:

1. kod goveđih koža:

a) za ljetnih mjeseci do 15%, b) za zimskih mjeseci do 12%;

2. kod telećih koža:

a) za ljetnih mjeseci do 10%, b) za zimskih mjeseci do 7%.

§ 10. Transportni sasušak ili manjak (kalo), što nastane za prijevoza slanice, nakon što se s njih otresla so, iznosi kod goveđih i telećih koža:

a) za ljetnih mjeseci do 3%, b) za zimskih mjeseci do 2%.

§ 11. Kad se dobava koža ugovori po ulaznoj težini, ima se u svrhu kontrole svaka koža naznačiti brojem, po kojemu se ima unijeti u iskaz: kategorija, sortiment i težina dotične kože.

§ 12. Težina koža slanica poslanih željeznicom, a sa kojih se istresla so, utvrđuje se uredovnom željezničkom vagom na predatnoj stanici, a manjak na prijemnoj stanici odmah po primitku i to, ako prodavalac že li, u nazočnosti njegovoj ili njegova pouzdanika.

Ako robu ne preuzima kupac (lično ili po pouzdaniku), jamči za manjak prodavalac.

§ 13. Ako se koja koža odbije zato, što ne odgovara uslovima ugovora ili odredbama ovih uzanca, dužan je kupac preuzeti onaj dio robe, kojemu nije prigovorio i namiriti pogođenu cijenu.

I. GOVEĐE KOŽE

§ 14. Pod goveđim se kožama razumijevaju kože od volova, krava, bikova, bivola i junadi od preko godine dana.

§ 15. Za sve se vrste goveđih koža računa cijena po kg. postavno predatne stanice, netto za gotovo bez odbitka.

§ 16. Goveđe se kože razlikuju po rasi, porijeklu i vrsnoći:

I. kateg. — šarena: švicarske ili njemačke pasmine;
II. « — bijelo - siva: mađarske ili podoske pasmine;
III. « — dalmatinske pasmine i bušaka;
IV. « — bosanske

§ 17. Od kože I. kategorije jeftinije su kože II. kategorije za 5%, kože III. kategorije za 10%, kože IV. kategorije za 20%.

a) **Kože slanice.**

§ 18. To su kože (§ 3, br. 2.) nesmočene dlake, bez dronjaka i bez mesine (ostataka mesa), bez nozdrva i prednjega dijela gubice, bez žila, vimena i krvi, bez čeone i repne kosti do šestoga članka, bez iko je druge koščice, bez zarezotina i luknji.

Prima: imaju biti zdrave, čiste i bez ikoje mane.

Toleriraju se:

a) po rupica za vješanje, ako nije udaljena od ruba više od 7 cm;
b) do tri ugrka;
c) na nogama mali papci (papčići).

§ 19. Secunda, kad gube ponešto, iako neznatno, dlaku, imaju jednu luknju u jezgri, do 10 ugrka i žig od usijana željeza.

§ 20. Tertia, kad im opada dlaka sa ovećih ploha, imaju do 5 luknji ili više od 10 ugrka.

§ 21. Brack: su kože hrđavije i imaju više mana nego li je dopušteno u § 20., nadimljene su ili usmrđene.

§ 22. Kupac je dužan primiti bez prigovora, ako u pogođenoj i dobavljenoj mu količini vrste Prima ima do 15% koža vrste Secunda a do 5% vrste Tertia. Ali je za to ovlašten dobiti za kože vrste Secunda 10% a za kože vrste Tertia 20% od cijene pogođene za vrsta Prima.

Brack se kože plaćaju po pogodbi.

§ 23. Ako kod goveđih koža nije izrijekom drugačije pogođeno, dužan je kupac preuzeti do 10% bikovih koža, teških do 24 kg, po cijeni pogođenoj za goveđe kože, pretičak i bikove kože, teške 24—40 kg za 10%, kože teške 41—55 kg za 20% a one u težini počamši od 56 kg na više za 30% jeftinije od pogođenih goveđih koža.

§ 24. Samo kupčevim pristankom smije prodavalac dobaviti namjesto bikovih bivolske kože, koje su za 30% jeftinije od volovljih koža, ako su teške do 40 kg, a jeftinije 40%, ako su teške preko 40 kg.

b) **Kože sušice.**

§ 25. Upogled sortimenta za kože sušice (§ 3, br. 4.) vrijede odredbe §§ 18.—21. s razlikom, da u vrstu Tertia pripadaju još kože nadimljene i kože nagrizene od moljaca.

Uostalom se i za sušice primjenjuju odredbe §§ 22.—24.

c) **Kože suhe slanice.**

§ 26. I za njih (§ 3, br. 3.) vrijede odredbe § 25.

§ 27. Za preračunavanje uzimlje se, da od svoje težine u prijesnu stanju izgube sušenjem

a) kože suhe slanice do 50%, b) kože sušice do 60%.

II TELEĆE KOŽE.

§ 28. Pod telećim se kožama razumijevaju kože mladih goveda i to sa glavom i nogama ili bez glave i nogu.

Cijena: po kg. ili po komadu, netto za gotovo bez odbitka.

§ 29. Teleće se kože razlikuju:

A. Po porijeklu i vrsnoći u kategoriju:

I. švicarske,
II. bosanske i dalmatinske pasmine.

Obe se pak te kategorije dijele na kože od:

1. cicaka (sisanče, malo tele): telaca, koji samo sisaju mlijeko;

2. cvikera (travljenče): telaca, koji sisaju mlijeko i hrane se travom ili su tek od kratkog doba (do pred 15 dana) počeli pasti travu; dlaka im je na vratu i hrptu oštra, a roščići im već proviruju; teške su do 8 kg prijesne (friške) vage;

3. junadi (žderanče i slamožderci): telaca, koji se skoro isključivo hrane sijenom i travom, rep im je sasvim a rogovi podosta izrasli; teške su do 8 kg. friške vage;

4. čoklova: to su kože od mršavih, zaostalih telaca rutave dlake, koje važu od 4—10 kg. friške vage;

5. nedojenšćadi i novorođene teladi: telaca, što su neizrašteni ili prije vremena iz utrobe izvađeni ili skoro nakon poroda crknuli.

Te su kože sasvim kratke dlake.

B. Po težini i to:

1. s glavom i nogama:
a) do 2.99 kg, b) od 3 do 3.99 kg, c) od 4 kg naviše.

2. bez glave i nogu:
a) do 2.99 kg, b) od 3 kg naviše.

§ 30. Kože su opisane u prednjem § i baš one:

1. pod A II) do 25% jeftinije od koža I. kategorije; od koža od cicaka jeftinije su: kože od cvikera do 15%, kože od junadi do 20%, kože od čoklova do 25%;

2. pod B) 1 a) jeftinije za 20%, i kože zlo oderane sa crkle teladi. kože pod 1 c);

3. pod B) 2 a) jeftinije za 10% od onih pod 2 b).

a) **Kože slanice.**

§ 31. Prima: imaju biti zdrave, i bez mane t. j. čisto izrađene, bez mesine i njuške, bez repne kosti, nezarezane i bez luknji, čvrste dlake.

Toleriraju se: do 3 luknje udaljene od ruba ne više od 7 cm.

§ 32. Secunda: su ponešto zarezane kože, koje smiju puštati dlaku samo mjestimice.

§ 33. Tertia: kože jače zarezane, imaju više od 4 luknji, puštaju dlaku na više mjesta.

U tu kategoriju pripadaju zdrave kože od crknute teladi i seljačke kože t. j. hrđavo oderane kože sa nešto mesine.

§ 34. Brack: hrđavije, sa više mana nego li je dopušteno u § 33; sasvim zarezane, pokvarene kože sa mnogo luknji, nadimljene, usmrđene i kože zlo oderane sa crkle teladi.

§ 35. Secunda kože su za 10%, Tertia za 20% jeftinije od Prima; manja se vrijednost Bracka utvrđuje po iskvarenosti a cijene po pogodbi.

Kupac ne smije prigovoriti te je dužan primiti, ako u pogođenoj i dobavljenoj mu količini vrste Prima ima do 15% Sekunda i do 5% Tertia. Ali za to ovlašten odbiti od pogođene cijene zbog manje vrijednosti kao u § 22.

Brack se kože plaćaju po pogodbi.

b) **kože sušice.**

§ 36. Za suhe teleće kože vrijedi ono, što je određeno u §§ 25. i 27.

c) **kože suhe slanice.**

§ 37. I za njih vrijede odredbe §§ 25. i 27.

III. KONJSKE KOŽE.

§ 38. Pod konjskim se kožama razumijevaju kože od konja i ždrebadi kojegod pasmine i to sa glavom i nogama bez kopita i bez dlaka na repu i grivi.

Njima se trguje po komadu i veličini ili po težini i to kao slanicama (§ 3, br. 2.) ili kao sušicama (§ 3, br. 4.).

Cijena: netto za gotovo bez odbitka.

§ 39. Po veličini se razvršćuju u kože:

1. velike:
a) duge preko 220 cm, b) duge od 200—219 cm;

2. srednje:
duge od 180—199 cm;

3. male:
duge od 150—179 cm, i

4. kože od ždrebadi.

Duljina se mjeri od uha pa do repnoga korjena.

Ako u pogodbi nije izrijekom ugovoreno, da kože imaju biti sa dlakom na repu i na grivi, ovlašten je prodavalac dobaviti ostrižene kože.

§ 40. Prima imaju biti čitave zdrave i čiste.

Toleriraju se: rupica za vješanje, ako nije udaljena od ruba više od 7 cm i do tri luknje.

§ 41. Secunda imaju do 6 luknji i kože, koje su ponešto oguljene ili šugave ili puštaju ponešto dlaku ili su ponešto oštećene od ležanja.

§ 42. Tertia su kože sa više od 6 luknji, pa one, koje su jako oguljene ili šugave ili oštećene od ležanja ili koje jako puštaju dlaku.

§ 43. U Brack: idu kože sa više mana nego li je dopušteno u § 42, nadimljene i usmrđene kože i one, koje su nagrizene od moljaca.

§ 44. Secunda su za 10%, a Tertia za 20% jeftinije od Prima.

Brack kože se plaćaju po pogodbi.

§45. Kože se od ždrebadi sortiraju tako, da se kože od cicaka (§ 29. br. 1.) računaju kao Prima, ako su sasvim zdrave, ako ne puštaju dlaku te se mogu upotrebiti za krznarstvo.

Sve je ostalo Secunda.

Vrijednost kože od ždrebadi do šest mjeseci iznosi ⅓ a od ždrebadi od 6 mjeseci do 1 godine ½ od cijene konjskih koža.

IV. SVINJSKE KOŽE

§ 46. Svinjskih koža ima dvije vrste: prijesnih (§ 3, 1.) ili slanica (§ 3, 2.), bez glave i nogu.

§ 47. Po porijetlu se dijele u:

a) slovensko-štajerske i b) hrvatsko-banatske.

Kože pod b) su za 50% jeftinije od onih pod a).

§ 48. Sortiment sastoji se od Prima, Secunda i Brack.

U Prima pripadaju kože zdrave, čiste, bez ikakve mane.

§ 49. U Secunda idu kože sa luknjama, zarezotinama, ili kože ponešto usmrđene te kože od nerasta.

§ 50. U Brack idu kože pokvarene i sa više mana nego li je dopušteno u § 48., nadimljene i usmrđene kože i one, što su zagrizene od moljaca.

§ 51. Secunda kože su za 15% jeftinije, a kože od nerasta za 30% od Prima koža.

Brack se kože plaćaju po pogodbi.

§ 52. Cijena: po kg prijesne (friške) ili soljene vage, netto za gotovo bez odbitka.

V. KOŽE OD SITNE STOKE

§ 53. U te pripadaju:

Janjeće, jareće, ovčje i kozje kože ili kožice od zaklane stoke, što su obrasle vunom dotično kostrijetom.

§ 54. Po porijeklu se dijele kožice u:

1. hrvatske, 2. bosanske, 3. dalmatinske, 4. crnogorske u koje idu i arbanaške, 5. bačko-banatske.

§ 55. Po sortimentu se pak razlikuju:

1. prima: zdrave, čiste i bez ikoje mane;

3. secunda: zdrave i čiste sa do tri ospice i do dvije zarezotine ali izvan jezgre;

3. skart: šugave, ospičave (boginjave), svrabljive, zarezane, nagrižene od moljaca i usmrđene;

4. crkanice (bagane, krepaline, Schmaschel), kože od živinčeta što je crklo i

izmečice, kožice od jagnjadi ili jaradi, što se izvade iz ovce ili koze, kad je vuk zakolje ili kad crkne.

§ 56. Janjećih kožica (jagnjetine) ima:

I. Prve ili rudaste vune (erstwollig) težine od 35—140 dkg po komadu ali tako da 100 komada važu barem:

1. 50 kg a ni jedna kožica manje od 35 dkg;

2. 70 kg a ni jedna kožica manje od 40 dkg;

3. 85 kg a ni jedna kožica manje od 50 dkg;

4. 90—100 kg a ni jedna kožica manje od 60 dkg.

II. šišanice, sa kojih je vuna bila jednom ošišana (zweitwollig), težine od 70—120 dkg ali tako da 100 komada važu 100 do 110 kg a ni jedna kožica manje od 70 dkg.

III. golice (Blösse), sa kojih je vuna ošišana a važu 40—75 dkg po komadu.

§ 57. Jarećih kožica (kozletine) ima:

I. od kozleta t. j. od jareta dok sisa (Milch-, Handschuhkitz) težine od 20—32 dkg.

II. od jarenčeta t. j. od jareta do godinu dana (Schuhkitz) za obuću,

težine od 32—65 dkg.

III. od dvizeta t. j. od jareta počamši od druge godine (Heberling),

težine od 66—90 dkg.

§ 58. Ovčjih kožica (ovčine) ima dvije vrste:

I. kavlake, to su ošišane kože od ovaca oko godinu dana, na kojima je vuna izrasla barem do 3 cm, težine od 100—180 dkg;

II. runjavke, to su kože pod runom t. j. takove, s kojih nije ostrižena vuna, težine od 100 do 220 dkg, a one bačko-banatskog porijekla u težini od 150—300 dkg.

§ 59. Kozje kožice (kozline) su od:

I. koze (Geis) težine 100—200 dkg;

II. jarca (Bock) težine 200—350 dkg.

§ 60. Kod svih vrsta crkanica 100 komada mora vagati barem 12 kg.

§ 61. Težina drvca za sušenje ne smije premašiti ni kod koje vrste 3% od težine dotične vrste kože.

§ 62. Kožicama se sitne stoke trguju kao sušicama (§ 3, br. 4.), bez kosti a osim toga.

a) janjećim i jarećim sa rogovima i prednjim nogama do papčića (Klebel) ali bez papaka i stražnjih nogu po komadu,

b) ovčjim i kozjim bez nogu i rogova po kg za gotovo bez odbitaka.

§ 63. Kupac je dužan primiti do 10% Secunda od pogođene količine vrste Prima.

Cijena se Skartu ima uglaviti kod prvobitne pogodbe.

§ 64. Ako manjak od pogođene prosječne težine iznosi:

1. do punih 2%, ne može se roba odbiti;

2. do punih 5%, ima se roba preuzeti uz bonifikaciju manje vrijednosti;

3. preko 5% smije se roba odbiti.

B. STROJENE (UČINJENE, ŠTAVLJENE) KOŽE

§ 65. Strojene se kože prave iz koža domaćih živinčeta i to tri vrste:

1. đon za potplate;

2. koža za gornje lice (gornjica, naplata, Oberleder), koja može biti strojena:

a) vegetabilno,

b) chromom;

3. remenarska koža, takodjer strojena:

a) vegetabilno,

b) chromom.

§ 66. Iz tih se vrsta prave:

1. đon (Vache) kruponi; čitave bez glavine, vratine i trbušine, razrezane na dvije pole.

Slažu se u bale:

po 30 pola ako su teške do 4 kg,
» 25 » » « » » 6 «
» 20 » » « » » 8 «
» 15 » » « » preko 8 «

2. đon (Vache) pole; čitava je koža razrezana na dvoje.

Slažu se u bale po 10—12/2;

3. đon za potplate, čitave kože (Terzen). Po 5 komada u bali;

4. crni opančarski đon za opanke (opančarica); čitave kože. Po 5—10 komada u bali;

5. crne i žute remenarske kože za nateg (Blank); u polama. Po 12/2 u bali;

6. tabanični potplat (Brandsohle); u polama. Po 25—50/2 u bali;

7. vratine odrezane kod pravljenja krupona pod 1. Po 15—25 komada u bali;

8. okrajine (Avers) od trbušine sa nogama, odrezane kod pravljenja krupona pod 1. Po 50—100 kg u bali;

9. koža za gornje lice cipela od kravine, junadi, pitlinga, teladi ili kipsa, vegetabilno strojena. Po 5—10 komada u svježnju ili do 24 komada u bali;

10. koža za gornje lice od kravine, junadi, pitlinga, teladi ili kipsa (Chevreaux); chromom strojena. U svježnjima po 6, 12 i 24 komada;

11. koža za gornje lice iz cjepanica kravine- masna (Wichsspalt). U svježnjima od 5—10 komada;

12. tabanica iz cjepanica, suha (Brandsohle spalt). Po 50—100 kg u bali;

13. rigani kipsi za opanke. Po 20 i 25 komada u bali;

14. remenski kruponi (Riemen croupons) za remenje na strojevima (Maschinenriemen). Po 5 komada u bali;

15. skrojeno i sašiveno remenje za strojeve (Treibriemen). U kolutima prema širini remena po 25—50 m;

16. remenje za šivanje (šivači, (Nähriemen), u svježnjima po 5 kg;

17. ovčja koža za postavu

a) vegetabilno strojena,

b) chromom strojena.

Obje vrste naravne boje ili boja disane; u svježnjima po 12 komada.

§ 67. I za strojene su kože, pretpostavivši da su uredno činjene t. j. bez mane (Qualitätsfehler), određena 4 sortimenta.

§ 68. U P r i m a idu kože bez zarezotina ili luknje (schnitt- und lochfrei) u jezgri (Kern), bez žiga (brandfrei), bez ugrka i zarastica (narbenrein) na licu.

T o l e r i r a s e: osim u jezgri na ostalim dijelovima po ogrebina do u 15% komada od dobavljene količine i do 3 zaraštena ugrka.

§ 69. S e c u n d a, koju neki zovu media, su kože sa jednom od grješki pomenutih u predidućem paragrafu.

§ 70. T e r t i a, koju neki zovu secunda, su kože sa dvije od grješki pomenutih u § 68.

§ 71. S k a r t (quarta) je sve, što ne spada u prednje sortimente; nagnjile kože i kože zarezane strojem ili nožem.

§ 72. Za prekomorske kože (Wildhäute, Kipse) i za kože od bika i bivola (Stier-, Büffelhäute) ne vrijede odredbe §§ 68—71. U tim je slučajevima mjerodavna pogodba.

§ 73. Vrste naznačene u § 66 pod 1 do 9, pa od 11 do 14 i 16 i 17a trguju se po kilogramu; one pod 10 i 17b po engleskoj stopi; vrsta pod 15 po metru i po kg; a vrsta pod 17 a i na oko.

Roba, koja se prodaje na kilograme slaže se u bale, tuceta ili svežnje, a roba, koja se prodaje na engleske stope, u tucete.

Kod pogodbe na kilograme i na engleske stope može biti dobavljeno 3%, a na metre 10% manje ili više od pogođene količine.

§ 74. Težina se robe razumije vagano bez embalaže a računa se za robu preuzetu dotično otpremljenu sa prodavačevog skladišta.

§ 75. Kod robe prodane na kilograme ima težina, koja je službeno izvagana na prijamnoj stanici, odgovarati težini utvrđenoj kod službenoga vaganja na otpremnoj stanici. Samo u ljetnim mjesecima smije biti sasuška (kalo) do najviše 2%.

Kod robe prodane na stope ne priznaje se bilo kakav manjak (sasušak, kalo).

§ 76. Kod trgovanja franko postaja kupčeva razumije se trošak do odredišne stanice.

Franko skladište znači također trošak dovoza, taracovine, carina i t. d.

§ 77. Narudžba se ima izvršiti, ako nije drugo što ugovoreno, prompt.

§ 78. Kakvoći ili sortimentu (težini i t. d.) robe ima se prigovoriti za 3 dana po primitku robe u skladište.

Ako je kupac lično ili preko pouzdanika preuzeo robu kod prodavaoca, ne može joj se prigovoriti osim ako ima krupnih mana u činjenju, koje se nijesu mogle primijetiti kod preuzimanja.

§ 79. Cijena se razumije po kilogramu netto težine ili po stopi dotično metru duljine otpremljeno sa prodavačeva skladišta.

Amblaža (omoti, užeta i t. d.) se računa po nabavnoj cijeni.

§ 80. Cijena se računa u kunama, netto kasa kod primitka robe sa 3% skonta; kod plaćanja za 30 dana od primitka računa sa 2% skonta. Plaćanje za 90 dana biva uz mjenicu. Račun je plativ i utuživ u nastanu prodavaoca čak i onda, kad je roba ugovorena franko kupčeva stanica.

Ako je ugovorena prodaja na mjenicu, ima se mjenica poslati odmah po primitku robe. Mjenica je plativa u prodavaočevu nastanu, a i u kupčevu, ako je tu moguć inkaso.

§ 81. Prigovori li se, makar i opravdano, jednome dijelu robe, ima se o ugovorenu roku namiriti cijena za ostali dio robe.

*

Po zaključku burzovnoga vijeća od 2. kolovoza 1928. ove uzance stupile su na snagu dana 1. rujna 1928. i vrijede za sve poslove, što su zaključeni počamši od toga dana.

Glavni i odgovorni urednik: Ing. Edmund Mihelić, Jelačićev trg 12. — Vlastnik: Zajednica za kožu, Zagreb, Jelačićev trg 12, brzoglas 24.477. — Tiskara »Merkantile«, Jutriša i Sedmak, Zagreb, Ilica 35. — Za tiskaru odgovara Vjekoslav Sedmak.